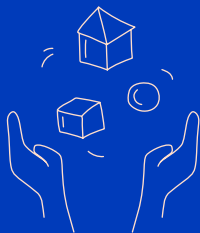
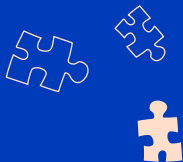

12 råd om förskolans rum för barns lek och lärande

**Forsknings- och utvecklingsprojektet
är finansierat av VINNOVA och genomfört
i samarbete mellan Mälardalens
högskola, Luleå tekniska
universitet,
Lycklig arkitektur AB
och Västerås stad.**

Råden är sammanställda av

Mia Heikkilä,
Jennie Schaeffer Andersson,
Karin Saler,
Anne Lillvist,
Malin Lindberg,
Jens Engman

ARBETSGRUPP & PROJEKTLEDNING: Mälardalens högskola,
Akademin för utbildning, kultur och kommunikation

COPYRIGHT: © Mia Heikkilä, Jennie Schaeffer Andersson,
Karin Saler, Anne Lillvist, Malin Lindberg, Jens Engman

DESIGN: Sigmar Metodbyrå

ISBN: 978-91-7485-432-9

TRYCKT AV: Graf & Bild, Västerås, Sverige

2019

Förord:

Under flera år har ett **forsknings- och utvecklingsprojekt** pågått med fokus på att utforska och utveckla rummen på några förskolor. Bland många som befinner sig i förskolans värld och i också forskningen finns kunskap om att alla barn inte känner sig välkomna att leka i alla förskolans rum. De resultat som kommit fram i forskningsprojektet har omformats till råd som kan fungera som inspiration och riktning för förskolor som funderar på hur inomhusrummen kan bli ännu mer inkluderande och flexibla för alla barns lek. Vi har särskilt fokuserat på att rummen ska vara normmedvetna, det vill säga inte utestänga barn på grund av sådant som kön, ålder, etnicitet eller funktionalitet.

Förskolan är för barnen.

Att barnen är **delaktiga** i förskolans alla delar handlar om deras rättigheter. Barnens inflytande är en viktig del i lärandet och leken. Att inkludera dem i byggprocessen av nya, omformade rum har ett etiskt, moraliskt och demokratiskt värde. Barnen ska få äga sin miljö.

Välkomna att ta del av våra resultat! Och ta till er de råd som är lämpliga för just er.

Innehåll

Utgå från barnens
perspektiv

Skapa så få platser
för bestämda lekar
som möjligt

Låt rum och föremål
göras meningsfulla av
barnen och personalen

Möblera ofta om och
testa olika sätt att
forma rummen

Var uppmärksamma
när ni skapar en
lägenhet eller ordnar
utklädningskläder

Utforma rummen
så att barnen själva
kan omforma

Begränsa inte leken
genom för mycket
leksaker

Använd föremål, lek-
saker och möbler som
är i barnens storlek och
som är lätta för barnen
att flytta själva

Låt rummen bidra
till att barnen kan
röra sig fysiskt – i
rummen och mellan
rummen

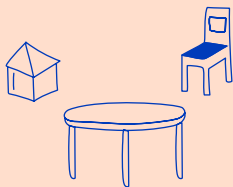
Skapa möjligheter
till insyn och utblick

Överblicka förnyelsen
från start till mål,
redan i början

Utbilda pedagoger
och tjänstepersoner
i normpedagogik

RÅD ETT:

Utgå från barnens perspektiv

Miljön är avgörande för hur lärande och leken skapas. Därför ska barnens perspektiv vara med i processen. Barnens perspektiv ger inblick och kunskap till vuxna om vad som är viktigt och riktigt för barn i deras liv. Nyare lärtraditioner betonar också betydelsen av egenmakt och eget inflytande som en viktig del av lärandeprocessen.

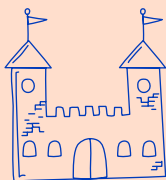
Barnens erfarenhet ska alltså vara utgångspunkten för hur verksamheten organiseras.

På så sätt får barn inflytande över sin vardag och en lägre maktutövning mellan grupper är gynnsamt i lek. Verksamheten kan då bli mer sömlös och smidig.

1.

Utgå från barnens perspektiv

RÅD TVÅ :

Skapa så få platser för bestämda lekar som möjligt

Om platser förutsätter en viss typ av lek blir de begränsande. Ju mindre bestämda lekar som en plats bär, desto fler möjligheter rymmer den.

Bestäm därför så lite som möjligt på förhand vad barnen ska leka på vissa platser i rummen.

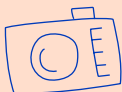
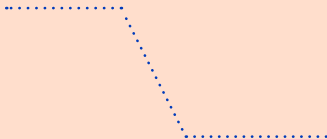
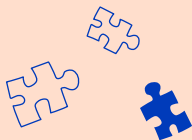
Att låta barnen leva i en värld fylld av olika möjligheter på alla nivåer gör dem mer öppna inför det livet kan ge.

Eller omvänt – om vi presenterar världen som stängd och given blir barnen mer slutna inför allt som de kan bli och vara.

2.

Skapa så få platser för bestämda lekar som möjligt

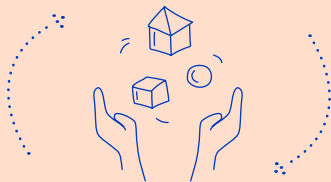
Låt rum och föremål göras meningsfulla av barnen och personalen

Låt rum och föremål göras meningsfulla av barnen och personalen

Rummet självt och relationerna som finns i rummen behöver förstås tillsammans med personal och barn även när förskolan är färdigbyggd. Rum och föremål används och görs meningsfulla gemensamt av barnen och personalen genom interaktion och relationer. En sak är inte bara en sak. Den blir något i det sammanhang den finns i.

Att observera, filma och diskutera mönstret i användningen av rummet kan vara sätt att till exempel ändra ensidiga sätt att vara flicka eller pojke och öppna för en mångfald av genuspositioner i roller och lekar. Det finns många sätt att vara flicka och pojke på!

För att få till nya lekar och nya relationer mellan barnen behöver rummen förändras på olika sätt. Man kan skapa förskolerum som främjar inkluderande och flexibel lek och lärande genom att försöka förnya både sociala mönster och ordnandet av möbler och saker i rummet. Ombyggnad av lokaler och nya möbler kan möjliggöra förändrade beteenden hos barnen och personalen, men effekten avgörs i slutändan av hur alla i praktiken använder sig av rummen och hur personalen stöder förändringen.

Förnyelsen är beroende av vad som förnyas i det sociala och materiella, som rummens indelning, inredning och användning.

RÅD FYRA :

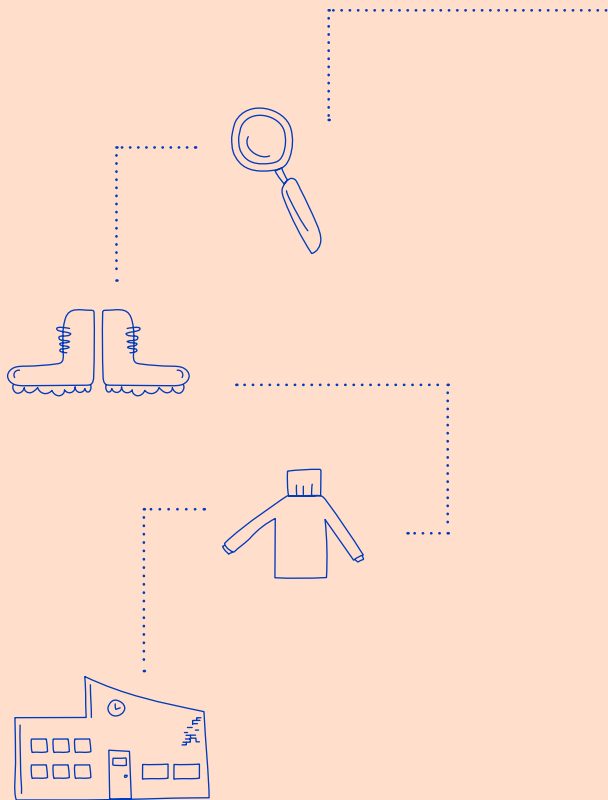
Möblera om ofta och testa olika sätt att forma rummen

Det handlar också om hur det förnyas, till exempel genom en **samskapande** process. I en sådan process deltar barnen, föräldrarna, förskolepersonalen och kommunrepresentanter på olika sätt i nulägesanalys, idégenerering, ombyggnad och utvärdering. Framförallt handlar det om varför det förnyas. Är det exempelvis för att skapa en bättre **arbetsmiljö** för barnen och personalen eller för att uppfylla läroplanens mål om **jämställdhet** och lärande? Genom att medvetet skapa **synergier** mellan vad, hur och varför förbättras möjligheterna för verklig och hållbar förändring av både det sociala och materiella.

4.

Möblera om ofta och testa olika sätt att forma rummen

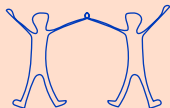
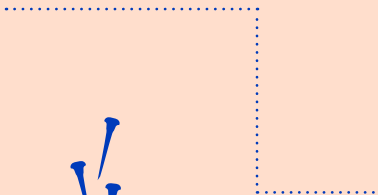
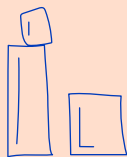
Var uppmärksamma när ni skapar en lägenhet eller ordnar utklädningskläder

När platser som lägenhet, utklädningsrum eller kökshörna skapas visar forskningen att dessa platser riskerar att bli särskilt återupprepande för ett visst slags **genusmönster**.

Där tenderar **flickor** att göra vissa saker i köket och klä ut sig till vissa saker, medan **pojkar** förefaller att göra på andra sätt. Det är lätt att tänka att så inte sker på ens egen förskola. Men passa på att **granska** och fundera hur det ser ut.

Finns det anledning att förändra möbleringen och **rumskompositionen** för att uppnå nya lekmönster som inte riskerar att återupprepa genusmönster och inte bidra till att uppnå förskolans **jämställdhetsuppdrag**?

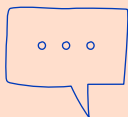
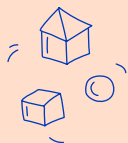

Utforma rummen så att barnen själva kan omforma

Det är viktigt att möblerna i rummen är flexibla i sin utformning och placering i rummet så att barn kan flytta på dem, använda allt material och skapa sina egna rumsliga sammanhang. På så sätt skapas en balans med å ena sidan ett flexibelt rum med många olika lekmöjligheter, som å andra sidan ger ledtrådar till barnen för vilka slags handlingar som kan ske i rummet. Barnen ska få flytta på saker från rum till rum, utan att det blir okontrollerbart och kaotiskt.

Genom att ge barnen fler alternativ än antingen det ena eller det andra visas en öppenhet och möjlighet för deras medskapande av sina fysiska rum. Barnen får flera möjliga rum, handlingsmöjligheter och förhållningssätt till livet som pågår.

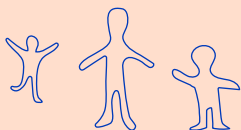
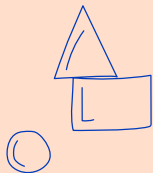

Begränsa inte leken genom för mycket leksaker

Leken i rummen bygger i mindre grad på leksaker än man som vuxen kanske tror. När barnen leker är leksaker ett stöd i leken men inte det som styr, om de inte görs styrande av de vuxna. Vissa leksakers rumsliga placering eller ett alltför tydligt (genus-)kodat lekmaterial som placeras på vissa platser kan hindra en fri lek. Det är positivt för barns sociala lärande och språkliga utveckling om man lyckas utveckla hur leksaker tydligt kan vara del av leken utan att styra den för mycket. Men det förutsätter att vuxna aktivt deltar i leken och inte lämnar barnen.

När varje föremål kan vara många olika saker blir världen rikare och kreativiteten större. Barnen lär sig att det inte bara finns en sanning, ett givet svar eller en viss möjlighet. Vilka leksaker/föremål är sådana?

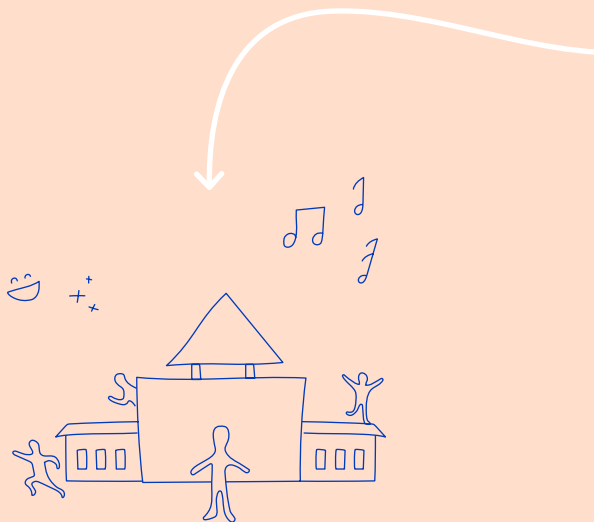

Använd föremål, leksaker och möbler som är i barnens storlek och som är lätta för barnen att flytta själva

Förskolans väggar är oflyttbara gränser men det går att lösa med möbler och material i barnens storlek. Med föremål i barnens skala kan de forma sin egen miljö. Ha inte öppningar skapade för vuxna kroppar eller alltför små saker skapade för fingerpill, utan föremål i storleken däremellan. Leken påverkas positivt med fysiska föremål i en skala som barnen kan leka i, som flyttbara hyllor och lågt sittande öppningar i väggar som bara barn kommer igenom. Föremålen blir föränderliga i deras händer, anpassade för deras kroppar.

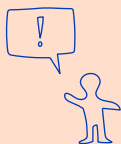
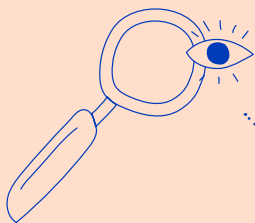

Låt rummen bidra till att barnen kan röra sig fysiskt – i rummen och mellan rummen

Barns lek rör sig både i rum och mellan rum om det finns plats och möjlighet till det. I rum som är övermöblerade eller för "färdiga" möblerade riskerar leken att bli stillasittande och i vissa fall begränsad. Barns lek kan utmanas av rummens möjligheter, få nya riktningar och ta sig andra uttryck.

Att skapa sådana rum bidrar till ett större spektrum av möjliga lekar – därmed också breddad lekkompetens. Ur ett framtidsperspektiv rustas barnen för en mer föränderlig värld och ur ett lekperspektiv blir det ju mycket roligare. När ramarna inte är så snäva är alla kompetenta och det blir ett mer inkluderande perspektiv på verksamheten och barnens lek.

Skapa möjligheter till insyn och utblick

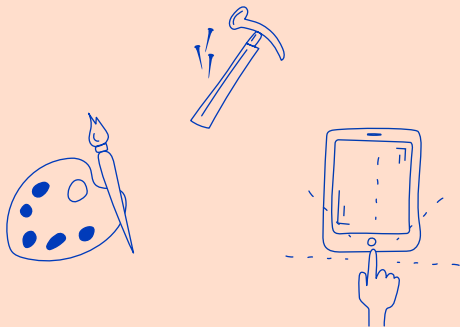
.....

Låt rummen på förskolan **stärka insyn** och **utblick** till andra pågående lekar. Barn vill gärna ha **kontakt** med andra barn i en pågående lek. Vi har sett hur olika slags lekhål i väggen, fönster eller möjligheter till enkel avskärmning bidrar till lekar som håller i tid och rum.

.....

Alltför stora eller öppna rum kan hindra detta för att rummen blir för svåra att greppa och tolka för barn. Att ha **lagom** mycket insyn till sin egen lek och utblick till andras lek både i ett och samma rum och mellan olika rum hindrar inte **koncentrationen** på den egna leken utan kan i stället utveckla den. Glipor, förskjutningar, vändningar i rummen kan vara **positiva**.

En **överblick** av hela förändringsprocessen från start till mål kan **underlätta ombyggnaden** av förskolerum så att de blir socialt inkluderande. Överblicken gör det lättare att se hur olika insatser och intressenter kan **kombineras** för att uppnå målet. Fundera först på vilka behov som ska mötas, till exempel hos barnen, föräldrarna, förskolepersonalen, arkitekterna, kommunförvaltningarna och kanske till och med staten. För att förstå vad som behöver förändras kan nuläget sedan undersökas på olika sätt t.ex. genom **deltagande observationer**, intervjuer med berörda och fotoelicitering.

RÅD ELVA:

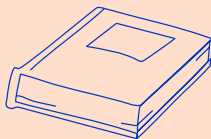
Överblicka förnyelsen från start till mål, redan i början

Nästa steg är att skapa **ritningar** för eventuell ombyggnad av lokalerna och för nya möbler som sedan **förverkligas** och testas i den vardagliga verksamheten. Efter insatsen kan man göra nya observationer, intervjuer, fotoelicitering m.m. för att fånga in eventuella skillnader i upplevelsen och **användningen** av rummen. Vissa ombyggnader och möbler kan sedan justeras utifrån det.

11.

Överblicka förnyelsen från start till mål, redan i början

Normer är synliga i det som byggs. För att öka medvetenheten om vilka normer som byggs in i förskolans arkitektur behövs de synliggöras. En norm som kan förstärkas är inkludering. Rummen kan inkludera beroende på hur de byggs och används. Ett stort, så kallat läsbart rum inkluderar mer än ett stort kallt rum. På samma sätt blir en vägg med hål och luckor och fönster mer inkluderande än en stängd fast vägg som skapar gränser snarare än samarbete och samförstånd men ändå en viss grad av avskildhet och kontrollerbarhet.

RÅD TOLV:

Utbilda pedagoger och tjänstepersoner i normpedagogik

Ett rum kan användas på oändligt många vis. Och vill vi uppnå något specifikt så måste kunskap vägleda dem som ska skapa och använda rummen. Om inte kunskap om normer och normers relation till lek och lärande är förankrat hos dem som använder rummen kommer mycket annat att ske, till exempel ett omedvetet återställande av rummens funktioner. Återigen: man måste alltid komma ihåg att förskolan är för barnen. Att inkludera dem i byggprocessen har ett etiskt, moraliskt och demokratiskt värde. Barnen ska få äga sin miljö.

12.

Utbilda pedagoger och tjänstepersoner i normpedagogik

**NORMMEDVETNA
FÖRSKOLERUM**
för lek och lärande

**MÄLARDALENS HÖGSKOLA
ESKILSTUNA VÄSTERÅS**

LYCKLIG

ARKITEKTUR

VÄSTERÅS STAD